

pronašla mjeru između leksikografske ekonomičnosti i funkcionalnosti te raslojenosti frazema uvjetovane dijalektnim značajkama. Drugi rječnički dio – *Značenjsko kazalo s popisom sinonimnih frazema* - organiziran na načelu koncepta privenac je u hrvatskoj leksikografiji. Nema dvojbe da će ovaj leksikografski dobro osmišljen rječnik,

osim krugu stručnjaka, biti zanimljiv i jezikoslovnomanjeupućenim korisnicima. Autorica uvodno najavljuje da se «u nastavku obrade istraženih govora priprema ... niz knjiga o dijalektnoj frazeologiji». Ovom je knjigom u tom projektu jamačno napravila prvi korak.

Marija Turk

IZ DIJALEKTOLOGIJE NOVOŠTOKAVSKIH IKAVSKIH GOVORA

Zasebna je cjelina u knjizi Mire Menac - Mihalić opsežan rad pod naslovom *Karakteristike novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj* (11 - 103) koji dopunjuju i ilustriraju dijalektološke karte (475-493): Karta 2 (*rest- rast*), Karta 3 (*greb- grob*), Karta 4 (*završno -l u pridjevu radnom*), Karta 5 (*č, ǰ*) Karta 6 (*f/ v/ p*), Karta 7 (*lj > j*), Karta 8 (*-iji / -ji*), Karta 9 (*šč/šć - ž3, št - žd*), Karta 10 (*množina: duga/ kratka*), Karta 11 (*ljd. a-vrste: -on/-en; -on,-en*), Karta 12 (*DLI mn.: Vrsta a i Vrsta i: -in, Vrsta e: -an/-on; Vrsta a i Vrsta i: -ima, Vrsta e: -ama*), Karta 13 (*DLI mn. imenica oči i uši: -in/-ima/ -imon / -iman*), Karta 14 (*Aorist*), Karta 15 (*Prezent glagola ić*), Karta 16 (*Prezent glagola moć*), Karta 17 (*I zamjenica ja i ti*), Karta 18 (*D, L jd. ž.r. pridjevsko-zamjeničke deklinacije: -on/ -oj*), Karta 19 (*Pokazne zamjenice: taj/ ovi/ oni/ ni*), Karta 20 (*Odnos određenoga i neodređenog oblika pridjeva*). Ovome radu u širem smislu pripadaju i segmenti knjige: *Uvod* (str.7), *Obradeni novoštokavski ikavski govori, kratice,*

smještaj, ispitivači i godina istraživanja (str. 8), te *Karta 1* (str. 9).

Rad sadrži popise, opise i oprimjerenja jezičnih pojavnosti u onih 14 mjesnih govora u Lici i Dalmaciji, u kojima je M. Menac-Mihalić prvotno uz pomoć studenata istraživala frazeologiju. Riječ je o govorima koji se po dijalektološkoj klasifikaciji (pri kojoj se pojedinačni mjesni govori po međusobnim jezičnim podudarnostima i razlikama svrstavaju ponajprije u skupine govora, potom u dijalekte i u narječja), razvrstavaju u skupine govora (dade se naslutiti da ih je u ovome slučaju otprilike 8), koje (zajedno s drugim skupinama govora) ulaze u sastav novoštokavskoga ikavskoga dijalekta.

Rad se sastoji od četiri poglavlja pod oznakama: 1. *Fonologija*, 2. *Morfologija*, 3. *Iz tvorbe* i 4. *Iz sintakse*.

Poglavlje 1. *Fonologija* čine dvije cjeline: 1.1. *Samoglasnici* i 1.2. *Suglasnici*, svaka s tri podcjeline: u prvoj je od njih predstavljen inventar fonema, u drugoj su

opisane i primjerima (smještenima unutar frazema) potkrijepljene realizacije i distribucija fonema u konkretnim mjesnim govorima, a u trećoj podrijetlo glasovnih jedinica.

U podcjelini 1.1.2. *Realizacija i distribucija* iscrpno su prezentirane položajne redukcije samoglasnika, pojavnost svojstvena istraživanim govorima. Podcjelina 1.1.3. *Podrijetlo samoglasnika*, osim uobičajenih prikaza refleksa protojezičnih i starojezičnih samoglasničkih jedinica i mijena (poput prijevaja *ra > re*) obuhvaća i novije samoglasničke alternacije i mijene (najbliže pojmu prijeglasa) svojstvene tim govorima, te jezične mehanizme za uklanjanje zijeva (kontraksije i hijatske sonante).

U podcjelini 1.2.1. *Inventar* izdvojeno su predočena dva konsonantska sustava, prvi s četiri palatalna afrikata (*č, č', š, š'*) i drugi bez ovih, ali s dvama zamjenskim *č, š*.

U podcjelini 1.2.2. *Podrijetlo suglasnika* interpretira se i primjerima potkrepljuje sedam pojavnosti u suglasničkome sustavu: refleksu zamukloga protojezičnoga suglasnika *h*, ostvaraji u položajima u kojima je očekivan suglasnik *f*, dočetano *m > n*, *čr > cr*, navode se potvrde s ostvarajima palatalnih afrikata, sporadične pojave *í > j*, te alternacije sljedova *-čij-, -sij-, -šij-, -žij-// čj-, -sj-, -šj-, -žj*.

U podcjelini 1.2.3. prikazane su suglasničke mijene: asimilacije (po mjestu tvorbe: ispred palatala i na daljinu), sibilizacija i palatalizacija, sporadično obezvučenje završnih suglasnika, rotacizam, alternacije *crj-/ crv-*, šćakavizam / štakavizam (kojemu je po genet-

skoj odrednici mjesto u podcjelini 1.2.2.), disimilacija likvidnih sonanata unutar riječi, potom su taksativno nabrojene ali uvjerljivo oprimerene promjene unutar suglasničkih skupina.

Na kraju poglavlja 1. *Fonologija* je dio pod oznakom 1.2.11. *Morfonologija* (morfonologija u ovome radu nije izdvojena u zasebnu međurazinu, nego su morfološke pojave obrađene unutar fonologije i unutar morfologije), u koji je uvrštena samo jedna pojavnost (!), definirana kao *izjednačavanje glagolskih osnova - pustit, pustat, puštit, puštat, puščat*, te dio 1.2.12. *Realizacija* koji prikazuje tri suglasničke realizacije koje nisu bile obuhvaćene prethodnim pravilima.

Poglavlje 2. *Morfologija* podijeljeno je prema vrstama riječi na 10 cjelina. Svaka je cjelina podijeljena na podcjelina prema kriterijima uobičajenim u gramatikama: cjelina 1. *Imenice* na 5 podcjelina po kriteriju sklonidbenih vrsta, cjelina 2. *Glagoli* na 16 podcjelina prema kriteriju glagolskih oblika, cjelina 3. *Zamjenice* na 7 podcjelina po kriteriju značenjskih vrsta i zatvorenosti korpusa, cjelina 4. *Pridjevi* na 6 podcjelina po kriteriju promjene (određenosti / neodređenosti i komparacije), cjelina 5. *Brojevi* na 2 podcjelina prema uobičajenoj podjeli brojeva na glavne i redne, cjelina 6. *Prilozi* na 5 podcjelina prema dočetcima ili gotovim oblicima. Ostale 4 cjeline koje prikazuju sinsemantičke riječi: 7. *Prijedlozi*, 8. *Uzvici*, 9. *Veznici* i 10. *Čestice* - nisu dije-
ljene na podcjelinae.

Cjeline koje se odnose na promjenjive riječi obrađene su po istome metodološkome obrascu: predočava se svaki

nastavak i potom sve potvrde iz prikupljenih frazema koje ga ovjeravaju. Boljoj vizualnoj percepciji ostvaraja pojedinih kategorija u konkretnim mjesnim govorima pridonose tablice sa simbolima: u prikazu imenica ih je 8, u zamjenica 3 i u pridjeva 2. Nepromjenjive riječi su prikazane na isti način: navode se one koje su nađene u frazemima, te se potkrepljuju oprimjerjima.

Poglavlje 3. *Iz tvorbe* donosi 2 cjeline u kojima su prikazana i oprimjerena 3 naveska u priloga, prijedloga i zamjenica, te 6 sufikasa za tvorbu pridjeva i etnika.

Poglavlje 4. *Iz sintakse* donosi opis i oprimjerenja četiriju sintaktičkih kategorija: položaja nenaglašene riječi u rečenici, posvojnoga genitiva te izricanja instrumentala sredstva s prijedlogom s i bez njega.

S dijalektološkoga je gledišta rad Mire Menac-Mihalić *Karakteristike novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj* moguće ocijeniti dvojako.

Zainteresiranomu dijalektologu rad pruža vrlo solidan uvid u ono što je najavljeno naslovom, naime u *karakteristike* (14 istraživanih) *novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj*. Konačno je pred dijalektolozima, osobito pred štokavolozima, toliko potreban rad o štokavskim govorima u Hrvatskoj, s pravim obiljem konkretnih potvrda i referencija za svaku, dijalektologu relevantnu, gramatičku kategoriju. U njoj je jezični materijal već sređen za buduće sinteze o konkretnim skupinama govora unutar novoštokavskoga ikavskoga dijalekta, te za sinteze o samome tome dijalektu. Osim ove dimenzije visoko potencijalne dijalektološke uporabljivosti,

rad krasi i vrline kao što su besprijekoran stručni metajezik, red, sustavnost, preglednost, te iscrpnost koja odražava autoričino poštivanje svakoga podatka u prikupljenome korpusu (osobinu koja i nije na cijeni u svih jezikoslovaca).

Karakteristike novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj Mire Menac-Mihalić mogle bi se ocijeniti i kao vrstan dijalektološki rad, kad (i ako) autorica u mogućim budućim doradama ovoga rada (ali i u najavljenim sličnim dijalektološkim radovima) akceptira ove načelne primjedbe:

- Fonologiji (s fonetikom) osim fonema (samoglasnika i suglasnika) pripada i prozodija (prozodemi, naglasne jedinice), koja je u ovome radu posve izostavljena;

- U ovome prikazu četiriju jezičnih razina nije primijenjena jedinstvena metodologija. Dijalektološka metodologija, koja osim apstraktnojezičnoga i konkretnogovornoga uključuje i genetski aspekt, primijenjena je samo u prikazu fonološke razine (i to krnje, s obzirom na prozodiju), dok je u prikazu morfološke, tvorbene i sintaktičke razine primijenjen samo konkretnogovorni (sinkronijski), a izostaju ostala dva aspekta. Nije li se, uostalom, u cijelome ovome radu očekivao trojni aspekt, imanentan dijalektološkome pristupu, jer je najavljen u naslovu dijalektološkim terminom *novoštokavski ikavski govori*? Odrednica *novoštokavski* u tome terminu odražava dva aspekta: apstraktnojezični (štokavski = 'narječje') i genetski ('*novo*' = 'nova akcentuacija' + 'novi množinski padežni nastavci u imenica'; '*novo*' je samo u odnosu sa '*staro*'). Odrednica *ikavski* u tome terminu odražava sinkronijski i genetski aspekt

(današnji pojam 'ikavski' je u odnosu s 'jatom' koji je dijakronijska činjenica), a odrednica govori odražava konkretnogovorni aspekt u sinkroniji.

I konačno: ovim radom M. Menac-Mihalić inauguriše i dvije inovacije u dijalektološku praksu.

Mira Menac-Mihalić prva tretira frazeme kao dijalektološki istraživački korpus. Ovim su radom frazemi ovjereni kao pouzdan izvor podataka na temelju kojih je moguće opisati i definirati jezična pravila (organske norme) i *-vice versa-* ovjeriti ih, te steći uvid u jezični presjek na svim razinama.

Kontakt između dijalektologa istraživača (znanstvenika) i obavjesnika (izvornoga govornika, laika) nije se, kao dosad, ostvario izravno na terenu, nego putem posrednika (prikupljača). U ovome se radu tako prikupljena građa pokazala pouzdanim izvorom podataka za jezični opis i njegovu argumentaciju.

Doduše, u konkretnome je slučaju bila riječ o visokomotiviranim studentima kroatistike (osobama koje, dakle, nisu posvemašnji ignoranti u stručnome smislu) koji su ujedno i izvorni govornici idioma u kojemu prikupljaju jezični korpus.

Neka pitanja ipak ostaju otvorenima. Primjerice: mogu li studenti biti pouzdani obavjesnici o fonetskoj komponenti, bitnoj u svakome dijalektološkom opisu, tim više što je u ovom slučaju riječ bila o govornicima s doista malim brojem fonetskih odstupanja od standardne štokavštine. I koliko je neuvrštenje prozodije u fonološki opis u ovome radu u vezi s tim pitanjem? Ili je jednostavno riječ o tome da je za (sekundarni u knjizi o frazeologiji) dijalektološki opis poslužila građa primarno prikupljena unutar istraživanja frazeologije, u kojemu nisu bilježeni svi podatci bitni za dijalektološki opis?

Iva Lukežić

... je jezikovni materijal već stečen za buduće sinteze o konkretnim skupinama govornika ujednašenostkavskog ikavskog dijalekta, te za sintezu o samome tome dijalektu. Osim ove dimenzije visokopotencijalne dijalektološke uporabe, ista je građa bitna i za sintezu o samome tome dijalektu. Osim ove dimenzije visokopotencijalne dijalektološke uporabe, ista je građa bitna i za sintezu o samome tome dijalektu. Osim ove dimenzije visokopotencijalne dijalektološke uporabe, ista je građa bitna i za sintezu o samome tome dijalektu.

... je jezikovni materijal već stečen za buduće sinteze o konkretnim skupinama govornika ujednašenostkavskog ikavskog dijalekta, te za sintezu o samome tome dijalektu. Osim ove dimenzije visokopotencijalne dijalektološke uporabe, ista je građa bitna i za sintezu o samome tome dijalektu. Osim ove dimenzije visokopotencijalne dijalektološke uporabe, ista je građa bitna i za sintezu o samome tome dijalektu.